Area 16 was excavated to the NW of the NW corner of the donjon (Fig. 8) and the stratigraphy of the cultural layer was recorded in a section up to 4.5 m high. A layer of black soil near the donjon's N wall had formed above a layer, up to 25 cm thick, of lime mortar and small rubble. A fill layer and a layer created during the castle's construction that together were up to 1 m thick lay above the layer of black soil. Above these were layers, up to 2 m thick, of construction rubble and stones that had formed during the burning, disintegration, and deliberate demolition of the castle and above these lay layers from the 19th – late 20th centuries.

Arvydas Malonaitis,
Ilona Vaškevičiūtė,
Manvydas Vitkūnas,
Marius Jakelaitis

Panemunės pilis ir jos aplinka

Vykdydamas projektą „Panemunės pilies ir ją supančio parko pritaikymas viešojo kultūrinio turizmo reikmėms", 2011 m. Panemunės pilyje, vadinamoje Gelgaudų ar Vytėnų pilimi (UK 968), bei jos aplinkoje (Jurbarko r., Skirsnemunės sen., Pilies I kaimas) žemės judinimo darbų vietose, bendrame daugiau kaip 3500 m² plote 2011 m. LEU atliko archeologinius tyrimus ar žvalgymus. Planuota įrengti buitines ir lietaus nuotekynes pilies kieme ir už jo ribų, naują akmens riedulių grindinį pilies kieme, planiruoti pilies išorinius pakraščius iki projektinio gylio, tiesti elektros kabelį nuo transformatorinės iki pilies Š korpuso, pastatyti biologinius valymo įrenginius, įrengti vandens siurblinės šulinius, dvi automobilių aikšteles ir atstatyti asfalto dangą 3 kelių ruožuose. Detalieji tyrimai, apėmę apie 2000 m², vykdyti 3 etapais (1 pav.) nuo 2011 m. gegužės 25 d. iki lapkričio 15 d. Žemės kasimo darbus atliko LEU istorijos ir taikomosios istorijos specialybės I–IV kursų studentai bei keletas VDU studentų, taip pat samdomi darbininkai.

I etapu vykdyti detalūs archeologiniai tyrinėjimai buitinės ir lietaus nuotekynių tranšėjų vietose pilies kieme ir už jo ribų, elektros kabelio įvadų vietose, V korpuso pakraštyje bei žvalgomieji tyrinėjimai biologinio valymo įrenginių statybos ir vandens siurblinės šulinių įrengimo vietose.

35x1,5 m dydžio *perkasa I* kasta išilgai P sienos, 1,5 m atstumu nuo jos. Visame jos plote 16–20 cm gylyje aptikti buvusio grindinio likučiai. Akmenys buvo 37x31, 31x20, 33x27, 16x17, 11x14, 20x21 cm ir panašaus dydžio. Grindinio akmenys išlikę ne ištisai, o tik atskiruose jo kvadratuose, o akmenimis grįsto ploto viduryje buvo ir keli gerokai didesni – 59x35 cm dydžio akmenys. 2–2,5 m atkarpoje 50 cm gylyje atsidengė akmenų latakas su nuolydžiu į P korpuso pusę. Čia pastate yra padarytas latakas vandens ištekėjimui iš pilies teritorijos į šlaitą. Ši perkasos vieta buvo išplatinta į P pusę, siekiant sujungti ją su P korpuso kampu. Tačiau praplatinime grindinio jau neaptikta. Judintoje žemėje 20–60 cm gylyje buvo randama renesansinių koklių fragmentų ir juodosios keramikos šukių, gyvūnų kaulų. Tuoj po velėna aptikta čerpių duženų, plytgalių ir kitų statybinių atliekų.

12x1,5 m dydžio *perkasa II* kasta lygiagrečiai pilies R korpusui, 2,5 m atstumu nuo jo. Tik nuėmus velėną joje atsidengė 6 m ilgio ir 1,5 m pločio pastato pamatas, mūrytas iš raudonų plytų ir įgilintas iki 1,2 m.

1 pav. 2011 m. archeologinių tyrinėjimų Panemunės pilyje ir jos aplinkoje suvestinis situacijos planas. I etapas: 1. Detalieji tyrimai lietaus ir buitinės nuotekynės tranšėjų vietose. 2. Žvalgomieji tyrimai valymo įrenginių ir vandens siurblinės vietose. 3. Detalieji tyrimai V korpuso pakraštyje (planiravimas). II etapas: 1. Detalieji tyrimai pilies kieme. III etapas: 1. Archeologiniai žvalgymai elektros kabelio tranšėjos vietoje ir žvalgomieji tyrinėjimai planuotos tranšėjos vietoje (šurfai). 2. Archeologiniai žvalgymai automobilių stovėjimo aikštelių vietose ir žvalgomieji tyrinėjimai Š aikštelės vietoje (šurfai). 3. Detalieji tyrimai Š korpuso pakraštyje (planiravimas). 4. Detalieji tyrimai lietaus nuotekynės tranšėjų vietoje Š korpuso pakraštyje. 5. Detalieji tyrimai PV bokšto ir P korpuso pakraštyje (planiravimas). 6. Archeologiniai žvalgymai asfalto dangos atstatymo vietose. K. Zinienės brėž.

Fig. 1. A comprehensive situation plan of the 2011 excavations inside Panemunė Castle and in its vicinity. Stage I: 1. The excavations at the storm drain and household sewer line trench sites. 2. The evaluation at the water purification facility and pump house sites. 3. The excavation at the edge of the W building (levelling). Stage II: 1. The excavation of the castle yard. Stage III: 1. The survey at the electric cable trench site and the evaluation at the planned trench site (test pits). 2. The surveys at the car park sites and the evaluation at the site of the N car park (test pits). 3. The excavation at the edge of the N building (levelling). 4. The excavation at the storm drain trench site at the edge of the N building. 5. The excavations at the edge of the SW tower and the S building (levelling). 6. The surveys at the asphalt paving restoration sites.

30x1,5 m dydžio *perkasa III* kasta lygiagrečiai su pilies Š korpusu, 2,5 m atstumu nuo jo. Perkasos R dalyje nuo pat paviršiaus iki 1,2–1,3 m gylio rasti perkasimai, užpildyti griuvenomis, kurias sudarė plytų duženos, akmenys, statybinės atliekos ir labai tamsi žemė. Nuėmus paviršiaus sluoksnį, prie perkasos Š krašto 1,5 m atstumu viena nuo kitos pradėjo dengtis iš raudonų plytų mūrytos 45x60 cm ir 45x70 cm dydžio kolonos (piliastrai). Jų pagrindas buvo 1,2 m gylyje. Šioje perkasoje žemė tik supiltinė.

Perkasa IV buvo 10x1,5 m dydžio, ji lygiagreti su perkasa II, kasta 1 m atstumu nuo jos į kiemo pusę, 5 m atstumu nuo R korpuso. Joje 8–10 cm gylyje atsidengė 2x1 m dydžio grindinio fragmentas, sudėtas iš 35x20, 30x20, 11x9, 9x7, 14x11, 9x10 cm dydžio akmenų. Grindinio P pusėje išlikę didesni buvusio latako akmenys. Kitoje vietoje 35–40 cm gylyje atsidengė mažesnis dar vieno grindinio 100x 80 cm dydžio fragmentas, sudėtas iš 10x15, 13x14 cm ir panašaus dydžio akmenų. Netvarkingai sumestų akmenų, galbūt iš suardyto grindinio, krūvelė buvo rasta ir 40–45 cm gylyje.

Perkasa V buvo 6x1,5 m dydžio, kasta nuo perkasos I į lietvamzdį, esantį prie pilies P korpuso. 15–18 cm gylyje joje atsidengė vietomis ypač gerai išlikę grindinio fragmentai. Yra ir buvusio latako, kertančio skersai perkasą, fragmentų. Latakas orientuotas R–V kryptimi. Po grindinio akmenimis esančiuose kultūriniuose sluoksniuose rasta nemaža juodosios keramikos, glazūruotų puodų šukių, koklių ir gyvūnų kaulų. Perkasa kasta iki 1,5–1,6 m gylio. Nuo 70–80 cm joje visur buvo nejudintas rudos spalvos žvyras su nemažais akmenimis.

Perkasa VI buvo 6x1,5 m dydžio, kasta nuo perkasos II į ŠR kiemo kampą, prie naujai atstatyto Š korpuso sienos, jau anksčiau judintoje žemėje (buvo iškasta duobė pamatui). Iki pat 1,5 m gylio buvo kasamas šviesus žvyras.

Perkasa VII buvo 4x1,5 m dydžio, kasta statmenai V korpuso R sienai. Nuo paviršiaus iki 40–65 cm gylio buvo tiriamas pilkas smėlis su statybinėmis griuvenomis, 65–100 cm gylyje buvo geltonas smėlis su priemolio intarpais. Aptiktos pavienės smulkios juodosios keramikos šukės, gyvūnų kaulai. Šie radiniai daugiausia aptikti 35–65 cm gylyje, žemėje su statybinėmis griuvenomis. Aukščiau buvusiuose sluoksniuose rasta XX a. čerpių ir plytų duženų.

Perkasa VIII buvo 26x1,5 m dydžio, kasta išilgai Š korpuso P sienos kaip perkasos III tąsa. Pradžioje perkasa VIII kasta lygiagrečiai su pilies R korpusu, per 2,5 m nuo jo P sienos. Čia ji orientuota į V (290° kryptimi). Toliau perkasos kryptis šiek tiek pasikeitė (atsižvelgiant į šioje vietoje suprojektuotos būsimų komunikacijų trasos konfigūraciją) ir buvo pasukta į PV (280° kryptimi). Maždaug ties perkasos viduriu ji nuo pilies Š korpuso PV kampo jau nutolo per 6 m. Perkasos galas įsirėmė į pilies V korpuso R sieną, kur jos Š sienelė buvo 15 m į P nuo V korpuso ŠR kampo, P sienelė – 23 m į Š nuo pilies V ir P korpusų sandūros. Perkasoje kultūrinio sluoksnio horizontai stebėti daugmaž iki 60 cm gylio (išskyrus perkasimą jos viduryje), o 60–90 cm gylyje pasiektas smėlis su priemoliu bei 1,1–1,3 m gylyje atidengtas žvyras laikytini geologiniais sluoksniais. Didesnė radinių dalis aptikta juodos žemės su smulkiomis statybinėmis griuvenomis sluoksnyje, ypač jo apatinėje dalyje, apie 50–60 cm gylyje. Čia rasta juodosios ir kitokios keramikos šukių, pavienių koklių fragmentų, gyvūnų kaulų, geležinė diržo sagtis, Jono Kazimiero šilingas. Daugelis radinių

datuojami XVII–XVIII a., kai kurie XIX–XX a.

Perkasa IX – 4x2 m dydžio, kasta statmenai Š korpuso P sienai. Jos Š sienelė rėmėsi į Š korpuso P sieną, P sienelė jungėsi su perkasa VIII. Perkasoje iki pat įžemio, pasiekto apie 1,2 m gylyje, fiksuoti perkasimai, atsiradę dalinai atstatant pilies Š korpusą ir jo aplinkoje vykdant žemės judinimo darbus. Archeologiškai vertingas sluoksnis sunaikintas. Tyrimų metu rastos vos kelios pavienės juodosios bei glazūruotos keramikos šukės ir gyvūnų kaulai.

Perkasa X – 26x1,5 m dydžio, kasta įstrižai nuo P ir V korpusų sandūros Š korpuso PV kampo link. Tyrimai parodė, kad kultūrinio sluoksnio storis, skaičiuojant nuo dabartinio paviršiaus, vietomis siekia ne 50–60 cm, kaip daugelyje kitų pilies kiemo vietų, bet 70 cm. Rasta masinė medžiaga iš esmės nesiskyrė nuo rastos perkasose VII ir VIII. Įdomesnis radinys – XVII a. datuojamas stalo įrankis – dvidantė šakutė su kriaunine kauline rankena (2 pav.).

Perkasa XI – 11x1,5 m dydžio, kasta išilgai P korpuso Š sienos, 1,5 m atstumu nuo jos. Visame perkasos plote kultūrinis sluoksnis buvo ne daugiau kaip 70 cm storo. Perkasos P sienelėje pilies P korpuso sienos link 40–55 cm gylyje atidengtas ištisinis 25–30 cm skersmens akmenų grindinys. Pačiame perkasos plote grindinio fragmentų nepasitaikė. Rasta masinė medžiaga (keramika) neišsiskyrė iš kitos pilies kieme aptiktos. Pavieniai geležiniai dirbiniai daugiausia vėlyvi (XIX–XX a. vinys, vielos, įvairių metalinių dirbinių fragmentai).

Perkasa XII – 3,6/2,3x2/2,3 m dydžio, kasta statmenai V korpuso R sienai, šalia perkasos VII kaip kanalizacijos įvado vieta. R siena jungėsi su perkasa X. Kultūriniame sluoksnyje rasta juodos keramikos šukių, gyvūnų kaulų, keletas kaltinių vinių. 1 m atstumu nuo V korpuso sienos 50–55 cm gylyje atsidengė apie 1x1 m dydžio ir apie 7–9 cm storio tamsios žemės dėmė su degėsiais ir akmenų nuoskalomis.

Perkasa XIII – 2,7x1 m dydžio, kasta nuo P korpuso sienos įstrižai į perkasą XI kaip lietaus nuotekynės vieta. Perkasa pataikyta į buvusį perkasimą, pilną statybinių griuvenų – plytų nuolaužų, skiedinio trupinių. Perkasimo gylis sutampa su perkasos gyliu, t. y. 1,2 m. Perkasos V gale atsidengė nepažeistas kultūrinio sluoksnio susiklostymas: viršutinis apie 30 cm storio tamsus sluoksnis su pavieniais gyvūnų kaulais, apie 10 cm storio su plytų trupiniais ir skiedinio priemaiša šviesesnis, 20–25 cm storio sluoksnis su negausiais plytų trupiniais, 40 cm storio permaišyta šviesiai pilka žemė su žvyro, molio, kai kur suodžių fragmentais.

Perkasa XIV – 1,5x1 m dydžio, kasta nuo perkasos XI statmenai į P korpusą kaip kanalizacijos įvado vieta. Apie 60 cm gylyje joje atsidengė grindinio fragmentas. Jis neištisinis, sudarytas iš dviejų dalių su maždaug 30 cm

2 pav. Dvidantė šakutė su kriaunine kauline rankena. A. Malonaičio nuotr.

Fig. 2. A two-tined fork with a bone scale handle.

0 5 cm

tarpu (greičiausiai nuardytas). Pirmas fragmentas (arčiau sienos) 1x0,75 m dydžio, jį sudaro 18 įvairaus dydžio akmenų: 28x20, 31x16, 21x15, 20x15 cm ir mažesni. Antrasis fragmentas (toliau nuo sienos) 1x0,5 m dydžio, susideda iš 22 įvairaus dydžio akmenų, sudarančių tarsi dvi su puse eilės. Akmenys bemaž vienodo dydžio: 19x14, 16x14, 16x12 cm, tik krašte vienas 25x24 cm dydžio iš akmenų eilės, matomos XI perkasos sienelėje. Po grindiniu prie sienos yra 40 cm storio perkasimas, toliau nuo sienos plonėjantis. Po juo aptiktas apie 20 cm storio sluoksnis su skiediniu, taip pat storiausias prie sienos. Įžemis – vandeningas molis.

3 pav. Grindinys perkasų XVI–XVII sandūroje. A. Malonaičio nuotr.

Fig. 3. The paving at the junction of trenches XVI–XVII.

Perkasa XV – 2x1,5 m dydžio, kasta nuo perkasos I statmenai į P korpusą kaip elektros įvadas. Po durų angos slenksčiu atsidengė slenksčio akmuo, paviršiuje užpiltas 5–7 cm storio betono sluoksniu. 30 cm storio akmens plotis (1 m) atitinka įėjimo angos plotį. Jo apačios lygyje, apie 17–20 cm gylyje nuo paviršiaus (velėnos), atsidengė grindinio fragmentas. Išlikusi dalis yra trikampio pavidalo, plačiausia prie slenksčio akmens, ją sudaro 38 įvairaus dydžio, nuo kumščio iki 27x23 cm (perskeltas išilgai), akmenų. Perkasimo vietoje rastos netvarkingai sumestos 4 betoninės šaligatvio plytelės.

Perkasa XVI – 4x1 m dydžio, kasta lygiagrečiai su P korpuso siena kaip perkasos XI tęsinys, elektros įvado vieta. 40–50 cm gylyje joje atsidengė akmeninio grindinio fragmentai, aiški akmenų eilė išlikusi tik perkasos P sienoje. Akmenys įvairaus dydžio: 47x25, 30x28, 27x25, 30x21 cm. Be to, būta dar 17 mažesnių akmenų. Jie kloti ant švaraus balzgano apie 10–13 cm smėlio sluoksnio, tačiau ne visur. Virš grindinio 40–45 cm storio kultūrinį sluoksnį sudaro juoda žemė, plytų nuolaužos, kai kur skiedinio fragmentai, buitinė keramika, gyvūnų kaulai, stiklo duženos. Po akmenimis ir smėliu – apie 20 cm storio permaišytas sluoksnis su plytų trupiniais.

Perkasa XVII – 1,5x1 m dydžio, kasta nuo perkasos XVI R galo statmenai į P korpuso pirmo įėjimo dešinįjį kraštą kaip elektros įvado vieta. Apie 60 cm gylyje joje atsidengė grindinio akmenys – iš viso 42 įvairaus dydžio rieduliai. Iš jų 8–9 maži, įsprausti į didesniųjų

tarpus. Akmenų dydžiai: 30x20, 26x20, 20x18, 21x18, 28x18, 20x20, 25x20, 23x18, 27x19, 19x8, 20x7 cm. Jie dėti ant šviesaus apie 10–15 cm storio smėlio sluoksnio (3 pav.). Kultūrinio sluoksnio storis 45–50 cm, su plytų nuolaužomis, mažais skiedinio intarpais, kaulais, juoda keramika.

Perkasa XVIII – 5,7x1,5 m dydžio, kasta Š–P kryptimi, nuo nuotekynės kontūro jungiamųjų šulinių Š korpuso sienos pamato link, kur 2010 m. buvo pakloti vamzdžiai. Apie 18–20 cm gylyje joje atsidengė grindinio fragmentas iš 21 akmens. Kultūrinis sluoksnis juodos spalvos, su gyvūnų kaulais, juoda keramika, R sienelėje 30 cm storio. V sienelėje kultūrinio sluoksnio liekanos apie 5 cm storio, fiksuotos tik dalinai, nes daug kur jis nukastas. Po kultūriniu sluoksniu rastas senasis perkasimas. 1,1 m gylyje aptiktas čerpės fragmentas.

Perkasa XIX – 14x1,5 m dydžio, kasta Š–P kryptimi nuo Š korpuso pamato per šlaitą iki šulinio asfaltuoto keliuko krašte. Joje rasti ištisiniai perkasimai su keramikos duženomis, pavienėmis koklių šukėmis, gyvūnų kaulais.

Perkasa XX – 11x1,5 m dydžio, kasta Š–R kryptimi nuo V korpuso Š sienos ir ŠV bokšto sandūros kampo, per dabartinį įvažiavimą į pilies kiemą. Perkasimuose iki 1,45 m gylio aptikta daug juodosios buitinės ir glazūruotos (ąsočiai) keramikos (4 pav.). Toliau rastas apie 55–60 cm storio kultūrinis sluoksnis, susidedantis iš 4 horizontų, su buitine keramika, plytų duženomis, gyvūnų kaulais, skiedinio intarpais, žvyru, suodžių fragmentais. Įvažiavimo vietoje rasti menki kultūrinio sluoksnio likučiai.

Perkasa XXI – 4x1,5 m dydžio, kasta Š–R kryptimi nuo V korpuso ŠR kampo į perkasoje XX esantį šulinį. Joje rastas perkastas kultūrinis sluoksnis su statybinėmis griuvenomis, pavieniais kaulais, plytų ir čerpių trupiniais. Apie 1 m atstumu nuo V korpuso kampo 1 m gylyje aptiktas pailgas 1,25 m ilgio akmuo, išsikišantis iš perkasos sienos. Plačiausioje išsikišimo vietoje pastebėta 10x10 cm dydžio įlaida. Kaip paaiškėjo, tai pirmųjų archeologinių tyrinėjimų pilyje metu paslėptas vartų akmuo.

Nuotekynės dalyje, einančioje išilgai asfaltuoto keliuko (perkasa XXII), aptikti supiltiniai sluoksniai, susidarę XX a. I pusėje įrengiant lietaus kanalizaciją (betoniniai vamzdžiai). Jokių archeologinių radinių čia neaptikta. Nuotekynės atkarpoje į tvenkinį (šlaite, perkasa XXIII) aptikti natūralių užslinkimų

4 pav. Ąsočių su įspaustu ornamentu duženos iš perkasos XX. A. Malonaičio nuotr.

Fig. 4. Pitcher sherds with impressed designs, from trench XX.

bei supiltiniai sluoksniai su pavienėmis plytų duženomis.

Perkasa XXIV – 12x1,5 m dydžio, kasta Š–V kryptimi nuo perkasos XIX viduryje įrengtų šulinių. Jos PV krašte iki 40 cm gylio rasti įvairūs perkasimai ir užžėrimai su pavie-

0 2 cm

5 pav. Žalvarinė sagtis iš ploto 1. A. Malonaičio nuotr.

Fig. 5. The bronze buckle from area 1.

0 2 cm

6 pav. Žalvarinis plaukų segtukas iš ploto 3. A. Malonaičio nuotr.

Fig. 6. The bronze hairpin from area 3.

nėmis puodų šukėmis, kaulais. Giliau rasti natūralūs nepažeisti geologiniai sluoksniai. Kitose dalyse rasti perkasimai tiesiant komunikacijas (vandentiekį, elektrą).

Perkasa XXV – 5,5x1,5 m dydžio, kasta Š–R kryptimi nuo ŠV bokšto į perkasos XXIV ŠV gale esantį šulinį. Visur rasti perkasimai, komunikacijų vietos (vandentiekio trasos, ryšių kabelio, vartų stulpo vieta), jokių radinių neaptikta. Perkasos gale esančio šulinio vietoje viršutinis iki 1 m storio sluoksnis yra supiltinis, susidaręs įrengiant pylimą tarp tvenkinių ir įvažiavimą į pilies teritoriją, giliau – natūralūs vandeningi sluoksniai (žemiau pirmojo tvenkinio dabartinio vandens lygio).

Perkasa XXVI – tai atskira lietaus nuotekynės atkarpa, įrengta nuo Š bokšto V dalies ir korpuso sandūros kampo iki tvenkinio. Arčiau V korpuso rasti statybinių griuvenų sluoksniai, toliau (keliuko vietoje) buvo supiltiniai sluoksniai, susidarę įrengiant lietaus kanalizaciją. Naujoji lietaus nuotekynė eina virš ankstesnių vandentiekio betoninių vamzdžių.

Projektuotoje biologinio valymo įrenginių ir komunikacijų vietoje buvo atlikti tik archeologiniai žvalgomieji tyrinėjimai – iškasti 5 2x2 m dydžio šurfai. Toliausioje iškyšulio vietoje darytame šurfe rastas kultūrinis sluoksnis su senų plytų nuolaužomis, smulkiomis keramikos duženomis, kaulų atplaišomis, suodžiais. Tolesni darbai čia nevykdyti, nes nutarus buitinę nuotekynę jungti prie miestelio valymo įrenginių, autonominių valymo įrenginių statyba tapo neaktuali.

Vandens siurblinės šulinių (hidrantų) įrengimo vietoje vykdyti žvalgomieji tyrinėjimai, šulinių vietoje iškasant du 2x2 m dydžio šurfus. Kadangi pagal pirminį projektą numatytos vietos rentiniams buvo per mažos, teko šurfus praplėsti iki 4x4 m. Parinkta vieta buvo ant užlygintos šaltiniuotos išgraužos, todėl darbus labai apsunkino nestabilus gruntas. Šurfų vietose aptiktos tarybiniais laikais suverstos šiukšlės – skardos gabalai, kabelių dalys, paprasta ir spygliuota viela, plytų duženos. Tačiau tarp jų aptiktos ir kelios smulkios puodų šukės.

Planiruojant pilies išorinį V pakraštį, aptikti statybinių griuvenų sluoksniai iš plytų, skiedinio fragmentų, smėlio intarpų. Taip pat rastos ankstesnių tyrinėjimų vietos. Tarp radinių pažymėtinos pavienės puodų šukės, koklių nuolaužos, kaulai.

Paaiškėjus kultūrinio sluoksnio situacijai, antruoju etapu pilies kieme vykdyti detalūs kultūrinio sluoksnio tyrinėjimai. Pirmojo etapo tyrimai visą plotą natūraliai suskaidė į R, Š, P, V korpusų pakraščius ir vidinę kiemo dalį (1 pav.). Apie 1x10 m ilgio ruožas tarp perkasų II ir IV (tarp pamato, rasto perkasoje II, ir perkasos II) liko netirtas, nes jo viršuje radus grindinio fragmentų, nutarta jį restauruoti.

Vidinė kiemo dalis (apie 500 m^2) tapo svarbiausia tyrinėjimų vieta. Jos kultūrinis sluoksnis atidengtas įprastomis perkasomis, pradedant nuo R pakraščio (skersai kiemą einančios R nuotekynės tranšėjos vietos (perkasos IV)). Plotas dalintas į perkasų ruožus skersai kiemo po 4 m. Jų sandūros vietos ties kiemo viduriu suformuoja bortelį, kuris tapo kultūrinio sluoksnio pjūviu išilgai kiemo vidurio. Pirmame etape iškastų šoninių tranšėjų sienelės laikytos kiemo išilginiais, o galinių tranšėjų – skersiniais pjūviais. Perkasų šoninės kraštinės yra kiemo skersiniai pjūviai. Visuose plotuose (išskyrus 19) arčiau P korpuso, po pagrindiniu kultūrinio sluoksnio horizontu fiksuoti įvairūs kiti horizontai (iki 9–10), susidarę iš statybinių komponentų – skiedinio, plytų nuolaužų, akmenų, smėlio, molio, žvyro, kai kur perdegusių plytgalių, aptirpusių kalkakmenių. Plotuose 2–6 kultūrinis sluoksnis apie 25–30 cm storio, permaišytas. Šią vietą reikėtų sieti su pokariu buvusia daržo vieta. Plotuose 6, 8, 17, 19 aptikta grindinio fragmentų. Pažymėtinas apie 28 m^2 dydžio grindinys su lataku P pusėn plote 19. Į Š nuo jo, plotų 19–20 sandūroje, vandeningame grunte aptikta didelė piltuvo pavidalo duobė, – greičiausiai buvusio šulinio vieta, viršuje (iki 1,8 m storio) užversta įvairiomis griuvenomis, koklių, keramikos, stiklo duženomis. Įsikasus į maždaug 5 m gylį, pradėjo smarkiai slinkti sienelės, todėl vengiant išlikusio grindinio griūties ir pavojaus darbininkų gyvybei, darbai buvo nutraukti. Plotuose 5 ir 7 aptikta skiedinio maišymo duobė, sietina su XX a. 7 dešimtmečio pradžioje vykusiais pilies restauravimo darbais. Jos turinyje, be kita ko, rasta Gelgaudiškio plytinėje pagaminta plyta su 1956 m. data ir Prūsijos valdovo Frydricho II grašis (176? m.). Visuose plotuose rasta nevienodai pasklidusių gyvūnų kaulų, juodosios keramikos, rečiau koklių, stiklo duženų. Tarp negausių individualių radinių pažymėtini žalvarinė sagtis (5 pav.) ir plaukų segtukas (6 pav.). Visų plotų viršutinėje dalyje apie 10 cm storio sluoksnyje rasta gana daug įvairių šiuolaikinių atributų, pradedant šovinių tūtomis, tarybinėmis monetomis, baigiant vinimis, varžtais, mechanizmų detalėmis. Bemaž visuose plotuose rasta įvairių perkasimų.

V korpuso pakraštyje (100 m^2) suplanuoti ir ištirti 3 plotai (21–23) tarp perkasos X ir perkasų XI, XII, VII bei 2010 m. tiestos šiluminės trasos. *Ploto 21* dydis apie 23 m^2, ploto 22 – apie 72 m^2, ploto 23 – apie 5 m^2. Arčiau V korpuso aptikti perkasimai. Juose susimaišę kaulai, juodosios keramikos šukės su šiuolaikiniais daiktais – plytų, čerpių duženomis, skiedinio intarpais, vinimis, metalinės vielos gabalais, traktoriaus vikšrų segmentu, troso dalimi. Tai sietina su V korpuso restauravimo darbais. *Ploto 22* vidurinėje dalyje perkasimų mažiau, sluoksnio pabaigoje rasta koklių duženų, apdegusių plytų nuolaužų. *Plote 23* perkasimų mažai, rasta gyvūnų kaulų ir juodosios keramikos duženų.

Š korpuso pakraštyje ištirti 3 plotai (24–26). *Plotas 24* planuotas prie Š korpuso PV kampo, tarp perkasos XVII, šiluminės trasos ir įvado į Š korpusą. Kultūrinio sluoksnio liekanos fiksuotos tik V pakraštyje, po grindiniu. Grindinys atsidengė 15–20 cm gylyje kaip 2010 m. rasto grindinio tąsa. Dalis jo išlikusi prie Š korpuso P sienos. Visas jo dydis plote sudarė apie 5 m^2. *Plotas 25* – tai atkarpa nuo Š korpuso rūsio švieslangių prieduobės V krašto iki apskrito išsikišimo Š korpuse. Ploto V dalyje rasti suardymai, o maždaug nuo švieslangių prieduobės R krašto iki apskrito išsikišimo

rastas grindinys su latako, einančio V–R kryptimi, liekanomis. Apie 50 cm pločio ruože prie pat Š korpuso sienos grindinio nėra. Visas išlikusio grindinio plotas yra apie 21,5 m^2.

Plotas 26 – tai atkarpa nuo korpuso apskrito išsikišimo iki perkasos VI. Nuėmus paviršiaus sluoksnį, prie P pakraščio 1,5 m atstumu viena nuo kitos atsidengė 45x60 cm ir 45x70 cm dydžio iš raudonų plytų mūrytos kolonos (piliastrai). Jų pagrindas rastas 1,2 m gylyje. Šioje perkasoje žemė tik supiltinė. Čia žvyras šviesesnės spalvos ir su smulkiais akmenukais. Matyt, statant Š korpusą (rūsį) šioje vietoje buvo iškasta ne mažesnė nei 3,5–4 m dydžio duobė pastato pamatui sumūryti. Dabartinio rūsio grindys 3,5 m gylyje. Šiame plote rasta labai nedaug keramikos šukių.

Apie 29,5 m^2 dydžio atkarpa tarp plotų 24 ir 25 netirta, nes 2010 m. čia jau vykdyti žemės judinimo darbai – tiesta šiluminė trasa ir darytas elektros įvadas.

Rytinio korpuso pakraštyje (*plotas 27*) apie 49 m^2 plote nuėmus velėną atsidengė grindinio fragmentai. Kai kuriose vietose akmenų trūksta. Vidurinėje ploto dalyje rastas fragmentas su lataku P pusėn. P ploto dalyje iš karto po velėna atidengti 2 stambūs plokšti akmenys, analogiški slenksčių akmenims.

Pietinio korpuso pakraštyje (69 m^2) ištirtos 7 įvairaus ilgio ir 1,5 m pločio atkarpos tarp pirmame etape padarytų lietaus ir buitinės nuotekynės bei elektros įvadų į korpusą. Visose atkarpose, išskyrus pirmąją, prie P ir V korpusų sandūros kampo rasta grindinio liekanų. Septintojoje atkarpoje, priešais vežiminę, rasti tik paskiri grindinio akmenys. Šis grindinys pirmo etapo tyrimuose įvardytas kaip pirmasis, esantis 15–20 cm gylyje. Arčiau V korpuso, apie 40–50 cm gylyje taip pat rasti grindinio fragmentai.

Trečiuoju etapu buvo atliekami detalūs tyrinėjimai P ir Š korpusų pakraščiuose, žvalgomieji tyrinėjimai Š automobilių aikštelės įrengimo vietoje bei planuotoje elektros kabelio tranšėjos vietoje į biologinio valymo įrenginius, žvalgymai elektros kabelio tranšėjos, automobilių aikštelių įrengimo ir senosios asfalto dangos bei pakloto nuėmimo vietose (1 pav.).

Planiravimas aplink PV bokštą ir dalį P korpuso apėmė tik P korpuso pakraščio atkarpą nuo PV bokšto iki šiame etape restauruojamo P korpuso dalies pabaigos, iš viso 26 m. Kadangi paviršius čia labai nelygus, iki projektinio lygio taip pat teko nukasti ne visur. Storiausias sluoksnis, kurį reikėjo pašalinti, buvo ties PV bokšto ir P korpuso sandūra, bei prie pat korpuso pakraščio, bet ir čia jis nesiekė planuotų 80 cm. Ties planiruojamos atkarpos viduriu būta išgraužos, kurią reikėjo užlyginti. Archeologinių tyrimų metu aptikti supiltiniai sluoksniai, susidarę daugiausia XX a. darbų korpuse metu, kai susikaupęs statybinis laužas buvo išmestas per langus. Tai liudija čerpių su užrašu PALEMONAS duženos, alaus ir vyno butelių duženos bei jų kamščiai (pvz., įmonės „Anykščių vynas“ produkcijos), skiedinio intarpai, lentgaliai, vinys. Pilies gyvavimo laikotarpiui priklauso juodosios keramikos duženos, gyvūnų kaulai. Rasta 1735 m. rusiška moneta (Anos Ivanovnos denga). Aplink PV bokštą nukasti iš esmės nieko nereikėjo, nes nuo šlaito tekantis vanduo per daugelį metų suformavo išgraužą, kurią reikėjo tik užlyginti.

Kadangi pilies Š korpuso išoriniame pakraštyje ne kartą vyko tyrinėjimai, tiestos įvairios komunikacijos, paviršinis sluoksnis buvo permaišytas. Kai kuriose vietose buvę plotai nebuvo iki galo užlyginti, todėl pirminis pa-

viršius buvo itin nelygus. Planiravimo metu ne visur teko nukasti, kai kurias vietas reikėjo užlyginti. Archeologinis tyrinėjimas šioje vietoje iš esmės apsiribojo archeologinių radinių išrinkimu iš ne kartą permaišytų žemių. Jo metu gana gausiai rasta buitinės juodosios keramikos šukių, XVI–XVIII a. datuojamų koklių nuolaužų, stiklo duženų (tarp jų ir su manufaktūros ženklu), gyvūnų kaulų. Iš pavienių daiktų pažymėtinas lėkštės dugnas su 1837 m. data, apdaužyta paukščio pavidalo molinė švilpynė (7 pav.). Visa tai rasta R, mažiau permaišytoje ploto dalyje. Maždaug ties ploto viduriu, kadaise buvusioje išgraužoje, rasta gana daug XX a. atributų – stiklinių pieno ir grietinės butelių, aliuminio šaukštų, šakučių, dubenėlių dalių, šviesaus ir tamsaus stiklo butelių duženų, metalinių kamščių, surūdijusių konservų dėžučių liekanų, vinių, tinklo tvorai dalių, ruberoido atplaišų ir kt.

Atlikus pilies Š korpuso išorinio pakraščio planiravimą, buvo įrengiama lietaus nuotekynė. Visose vietose fiksuoti supiltiniai, vietomis ne kartą permaišyti sluoksniai su gyvūnų kaulais, buitinės juodosios, retai glazūruotos keramikos šukėmis, XVI–XVIII a. datuojamų koklių dalimis, stiklo duženomis. Visa tai pasiskirstę nevienodai. Rastos ankstesnių tyrinėjimų vietos.

Tyrinėjimus elektros kabelio tranšėjos vietoje sudarė 3 etapai. Pirmuoju etapu būsimos trasos vietoje valymo įrenginių link atlikti žvalgomieji tyrinėjimai – iškasti du 2x2 m dydžio šurfai. Abiejuose fiksuota apie 10 cm storio velėna, po ja 20–40 cm storio pilkas dirvožemis, įžemis pasiektas 40–50 cm gylyje. Jokių archeologinių struktūrų ar pavienių radinių neaptikta. Kadangi autonominiai valymo įrenginiai nebuvo statomi, tolesni darbai čia nevykdyti.

0 3 cm

7 pav. Molinė švilpynė. A. Malonaičio nuotr.

Fig. 7. A clay whistle.

Antruoju etapu kasta dar 2010 m. numatyta tranšėja elektros kabeliui. Atkarpoje nuo modulinės transformatorinės (kurią įrengti vėliau atsisakyta) iki šlaito prie pilies Š korpuso pakraščio tranšėja kasta mechanizuotai ir vykdytas žvalgymas. Jo metu patvirtinti dar 2010 m. nustatyti faktai, jog kelio vietoje yra ištisiniai supiltiniai sluoksniai, susidarę įrengiant pylimą ir pralaidą tarp tvenkinių, datuojami XVII–XX a. Šlaite prie pilies Š korpuso tranšėja kasta rankomis. Čia fiksuoti supiltiniai sluoksniai su negausiais radiniais – XVII a. koklių duženomis, XVII–XVIII a. keramika bei gyvūnų kaulais.

Trečiasis etapas atsirado po to, kai rangovai nusprendė naujos transformatorinės nestatyti, bet jai pritaikyti esamą pastatą už parko teritorijos ribų, netoli gyvenvietės centrinės gatvės. Taigi prie jau numatytos trasos elektros kabeliui prisidėjo dar papildoma 123 m atkarpa kelio pakraštyje. Ją įrengiant vykdyti žvalgymai. Fiksuoti įvairūs supiltiniai sluoksniai, atsiradę įrengiant kelią, bei suslinkimai arčiau būsimos transformatorinės. Jokių archeologinių struktūrų ar pavienių radinių neaptikta.

Numatytoje pirmos (Š) automobilių aikštelės vietoje iš pradžių buvo atlikti žvalgomieji tyrinėjimai – iškasti keturi 2x2 m dydžio šur-

0 1 cm

8 pav. Galinis gremžtukas iš ploto 18. A. Malonaičio nuotr.

Fig. 8. The end scraper from area 18.

0 2 cm

9 pav. Moneta. Gordianas III (238–244 m.). A. Malonaičio nuotr.

Fig. 9. A coin. Gordian III (238–244).

fai. Jie suplanuoti numatomos aikštelės teritorijoje iš V į ŠR, 5 m atstumu vienas nuo kito. Visuose fiksuota 10–15 cm storio velėna. Šurfuose 1, 3, 4 po velėna fiksuotas 20–50 cm storio pilkas dirvožemis, įžemis pasiektas 40–60 cm gylyje. Šurfe 4 dirvožemio sluoksnyje rasta nedaug labai smulkių statybinių šiukšlių.

Šurfe 2 po velėna ir 15–20 cm storio pilku dirvožemiu aptiktas apie 90 cm storio molio sluoksnis su juodžemio intarpais, o 1,15 m gylyje pasiekta vandeninga gysla. Taigi nė viename iš šurfų kultūrinio sluoksnio neaptikta. Viršutinis apie 20 cm storio sluoksnis būsimos aikštelės vietoje nukastas mechanizuotai žvalgant, jokių archeologinių struktūrų ar pavienių objektų neaptikta. Antrosios (V) aikštelės vietoje 2010 m. jau vyko archeologiniai tyrinėjimai tiesiant vandentiekio trasą ir tada 20–40 cm gylyje aptiktas kultūrinio sluoksnio fragmentas, 40–50 cm gylyje krosnies ir pamatų fragmentai, todėl įrengiant aikštelę apsiribota apie 10 cm storio nukasimu, t. y. tik paviršiaus išlyginimu. Vykdant šį darbą jokios archeologinės struktūros nebuvo paliestos.

Žvalgymai senosios asfalto dangos nuėmimo vietose vykdyti mechanizuotai šalinant senąją asfalto dangą. Nukasimo storis sudarė 20–25 cm, t. y. iš esmės apėmė dangos likučių ir pakloto pašalinimą. Visose vietose jokių archeologinių struktūrų ar pavienių objektų neaptikta.

Ištyrus visą pilies kiemo kultūrinį sluoksnį ir padarius jo stratigrafinius pjūvius skersai kiemo, paaiškėjo, jog piliai parinkta vieta yra ant žvyringos, smėlingos, molingos ir šaltiniuotos (PV kiemo dalis) pailgos kalvos su nuolydžiu į P pusę (apie 15° prie P korpuso pakraščio). Ši aplinkybė išnaudota praktiškai – P korpuso pamatams nereikėjo kasti labai gilių tranšėjų. Statybos metu iš įvairių statybinių atliekų nuolydis niveliavosi. PV kiemo dalyje (plotų 19–20 sandūra) vandeninga, arti paviršiaus esanti gysla greičiausiai buvo išnaudota šuliniui įrengti. Galima tvirtai pasakyti, kad jokio ištisinio griovio, ėjusio lygiagrečiai V korpusui, ir kurio fragmentai aptikti 1981 m. tyrinėjimų metu, iš tikrųjų nebuvo: tarp plotų 19–20 sandūroje rastos duobės ir perkasoje XVIII rastų perkasimų būta ne mažiau kaip 10 m ilgio tarpas.

Rasti dviejų grindinių fragmentai: pirmasis 16–20 cm gylyje nuo dabartinio paviršiaus, antrasis apie 50 cm gylyje. Pirmojo grindinio fragmentai aptikti prie P korpuso ėjusios tranšėjos vietoje ir pakraštyje, prie R ir P korpusų sandūros kampo, perkasoje IV (lygiagrečiai su R korpusu) ir prie Š korpuso, maždaug ties jo viduriu (perkasa III), plotuose 6, 8, 17, 19, 24,

25, 27. Antrasis grindinys (latakas su nuolydžiu P pusėn) atsidengė P ir R korpusų sandūros kampe, 50 cm gylyje bei P korpuso pakraštyje, arčiau V korpuso, lietaus nuotekynės ir elektros kabelio įvadų vietose (perkasos XIV, XVI, XVII). Šio grindinio akmenys didesni, kloti ant švaraus balzgano iki 15 cm storio smėlio sluoksnio. Matyt, šį grindinį reikėtų sieti su XVII a. viduryje vykusia rūmų rekonstrukcija, kai P korpusas tapo centriniu. Labai tikėtina, kad kiemas niekada nebuvo ištisai išklotas grindiniu – greičiausiai jis buvo tik kai kuriose svarbesnėse ir intensyviau naudotose vietose.

Ištyrus visą pilies kiemą, patikslinta vietos chronologija. Plote 18 ant įžemio viršaus rastas galinis gremžtukas (8 pav.) rodo, jog vietovė buvo naudojama jau akmens amžiuje, vėliausiai nuo neolito pabaigos. Kiti radiniai atspindi visus istorijos etapus nuo XVI a. (plokštinių koklių duženos) iki pat XXI a. (pamestos monetos ir kiti daiktai paviršiuje). Plote 13, skiedinio ir plytų duženų sluoksnyje, rasta romėniška Gordiano III (238–244 m.) moneta laikytina ten atsitiktinai patekusiu dirbiniu (9 pav.).

Didžiausią masinių radinių dalį sudaro gyvūnų kaulai (įskaitant sveikus kaulus, jų dalis, nuolaužas, atplaišas ir dantis iš viso jų surinkta beveik 15 tūkst.). Daugiausia jų rasta kieme, ypač plotuose 16–18, t. y. bemaž vidurinėje kiemo dalyje; mažiausiai – V korpuso pakraštyje. Vyrauja medžiojamųjų gyvūnų, rečiau paukščių kaulai, o rago rasti tik pavieniai egzemplioriai. Buitinė juodoji keramika sudaro antrą radinių grupę. Daugiausia tai smulkios duženos, kiemo teritorijoje pasiskirstę taip pat nevienodai. Didesnių jų dalių rasta Š korpuso pakraštyje. Prie įėjimo į ŠV bokštą būta didesnės keramikos šukių san-

0 10 cm

10 pav. Apysveikis karnizinis koklis iš ploto 9. A. Malonaičio nuotr.

Fig. 10. A cornice stove tile (Gesimskachel) from area 9.

0 10 cm

11 pav. Kampinio koklio dalis iš ploto 19. A. Malonaičio nuotr.

Fig. 11. A corner stove tile (Eckkachel) from area 19.

0 10 cm

12 pav. Plokštinio koklio dalis iš ploto 10. A. Malonaičio nuotr.

Fig. 12. Part of a panel stove tile (Blattkachel) from area 10.

kaupos – tik čia rastos glazūruotų ąsočių dalys, savitai ornamentuotos juodosios keramikos šukės. Mažiausiai indų liekanų rasta V korpuso pakraštyje. Koklių (10–12 pav.) duženų daugiau pasitaikė tik vidurinėje ir kiemo V dalyse, ypač arčiau P korpuso, kur vietomis jos sudarė didesnes sankaupas; taip pat Š korpuso pakraštyje. Atskirą grupę sudaro stiklo duženos – įvairaus dydžio rankų darbo butelių liekanos (daugiausia kakleliai ir dugnų dalys) bei smulkios plono plokščio stiklo duženos.

Intensyviausią pilies gyvenimo laikotarpį (XVII–XVIII a. pradžia) liudija negausūs individualūs radiniai. Išskirtinę grupę sudaro monetos – Rygos Zigmanto III Vazos šilingai (1604, 16?? m.); LDK Zigmanto III Vazos 2 denarai (1620 m.); Prūsijos Georgo Vilhelmo 1,5 grašio (1622 m.); karališkosios Prūsijos Gustavo II Adolfo 1,5 grašio (1624 m.); LDK Jono Kazimiero šilingai (4 egz. 1664 m., 1 egz. 1665 m., 1 egz. 1666 m.); Lenkijoje kaldintas Jono Kazimiero šilingas (? m.), bei Jono Kazimiero šilingo falsifikatas (? m.); Prūsijos Frydricho II grašis, 176? m.); Prūsijos Frydricho Vilhelmo III 3 grašiai (1800 m.). Kartu su masiniais radiniais – koklių, juodosios keramikos, stiklo duženomis ir gyvūnų kaulais – jos leidžia geriau detalizuoti turimą gyvenimo pilyje vaizdą.

Panemunė Castle and Its Vicinity

In implementing the project, Adapting Panemunė Castle and the Surrounding Park to Public Cultural Tourism, in 2011, a great deal of earthwork, which required field surveys and evaluations, was foreseen inside Panemunė Castle and in its vicinity (Jurbarkas District, Skirsnemunė eldership, Pilis I village). The entire work area was over 3500 m², including the detailed investigation of about 2000 m². The excavations were conducted in three stages (Fig. 1).

After studying the entire cultural layer of the castle yard and making a stratigraphic section across it, it was discovered that a gravelly, sandy, and clayey oblong hill with a natural spring (in the SW part of the yard) and a gentle slope on the S side had been selected for the castle site. This circumstance was used practically, i.e. no very deep trenches needed to be dug for the foundations of the S building. During construction, the slope was levelled using various construction waste. The aquiferous vein near the surface in the SW part of the yard was probably used for a well.

Two paving fragments were discovered. The first was found at a depth of 16–20 cm from the present-day surface at the site of the trench running near the S building and on the edge near the junction of the E and S buildings and near the N building at roughly its middle. The second (a gutter sloping down to the S) was unearthed at the abutting corners of the E and S buildings at a depth of 50 cm and at the edge of the S building (Fig. 2), closer to the W building. The stones of this paving were bigger and laid on a layer of clean whitish sand up to 15 cm thick. This paving should be connected with the mid-17th-century reconstruction of the palace when the S building became the centre. It is very likely that the yard was never completely paved and had probably been paved only at the some of the more important and more intensely used places.

After studying the entire castle yard, the site's chronology was revised. The end scraper (Fig. 8) found on the surface of the sterile soil shows that the locality was already in use in the Stone Age. Other finds reflect all of the

stages of history from the 16th (fragments of panel stove tiles (*Blattkacheln*)) to the 21st century (lost coins and other objects on the surface). The Roman Gordian III (238–244) coin found in the layer of mortar and brick rubble should be considered an artefact that found its way there by accident (Fig. 9).

The biggest find group consists of animal bones, almost 14 thousand of which were collected. Game animals predominate, bird bones being rarer, while only isolated antlers were found. The second find group consists of household blackware. These are mostly small sherds unevenly distributed on the yard's grounds. A larger accumulation of potsherds with glazed pitcher pieces (Fig. 4) and singularly decorated blackware sherds was near the entrance to the NW tower. Stove tile (Figs. 10–12) fragments were encountered in greater quantities only in the yard's central and W parts. Many various-sized handmade bottle and small thin flat glass shards were found.

The most intense period of the castle's life (17th – early 18th centuries) is attested to by a few individual finds (Figs. 3, 5–7) and coins: Rīga Sigismund III Vasa shillings (1604, 16??); GDL Sigismund III Vasa double denars (1620); a Prussian George William threehalfgroat (1622); a Kingdom of Prussia Gustavus Adolphus threehalfgroat (1624); GDL John II Casimir shillings (1664 (4 coins), 1665, 1666); a Polish John II Casimir shilling (?), a counterfeit John II Casimir shilling (?); a Prussian Frederick the Great groat (176?); and a Prussian Frederick William III threegroat (1800). Together with the animal bones and mass-produced finds, i.e. stove tile fragments, blackware sherds, and glass shards, they allow us to have a much more detailed image of life in the castle.

Inga Martišauskytė,
Valdas Steponaitis,
Evaldas Vailionis

Gedimino kalnas Vilniuje

2011 m. buvo tęsiami Gedimino kalno tvarkybos darbai, pradėti 2010 m. (žr. *ATL 2010 metais*, Vilnius, 2011, p. 185–186). Jie vykdyti įvairiose Gedimino kalno ir jo papėdės vietose, pertvarkant lietaus nuotekynės sistemą, tvarkant jau esamus atvirus ir uždarus lietaus nuotekų latakus bei įrengiant naujus, taip pat akmenimis išgrindžiant dalį aukštutinės aikštelės, remontuojant akmenų nuogrindas kalno šlaituose. Darbai vykdyti atskirais etapais, kurių metu ištirta 19 šurfų ir 1 perkasa (iš viso 91 m² plotas), žvalgytas apie 814 m² plotas (1 pav.).

Pirmajame etape renovuota esama lietaus nuotekynės trasa kalno ŠR dalyje, einant nuo pilies vartų kalno šlaitu iki K. Škirpos gatvės. Trasa įrengta po lenkų archeologų vykdytų tyrinėjimų ir atnaujinta tarybiniais laikais. Ji renovuota uždaru prastūmimo būdu, senus vamzdžius pakeičiant naujais. Šios trasos vietoje ištirti 8 šurfai (1–8), kurių bendras plotas sudarė 34,1 m². Visi šurfai tirti esamos lietaus nuotekų trasos linijoje. Šurfuose 1–3, 5, 6 seni šulinių žiedai buvo keičiami naujais, juos pastatant ant plytinių, lenkų laikais išmūrytų šulinių (2, 3 pav.). Tyrimai vykdyti iki 1,3–2,4 m gylio, priklausomai nuo to, kokiame gylyje buvo nutiesta lietaus nuotekynės trasa bei išmūryti šuliniai. Šiuose šurfuose fiksuoti iki 1,5 m pločio žemės perkasimai, įrengiant pirminę lietaus nuotekų trasą, o likusioje šurfų dalyje fiksuoti supiltiniai ar nuo kalno nuslinkę žemių sluoksniai su smulkiomis plytų, skiedinio griuvenomis, pavieniais fragmentiš-